

није постизање добити него на првом месту извршење општекорисних задатака — задовољење потреба потрошача, тј. оне треба да обављају промет робом стварно а не фиктивно, могле би се учинити извесне резерве у погледу усвајања апстрактне штете код нас. Постоје мишљења и у буржоаском трговинском праву да има случајева у којима би купац место апстрактне штете морао приступити куповини ради покрића, напр. кад продавац укаже купцу на прилику за јевтино покриће. Тим пре би требало настојати код нас да се у случајевима где још постоји купчев интерес за робу, више иде за набавком робе, за ефективним прометом робе. Иначе само тражење накнаде апстрактне и конкретне штете биће код нас олакшано оснивањем робних берзи, које се предвиђа, развијањем установе јавне лицитације, сензалства итд.

Да напоменемо још да је Арбитража у одлуци стала на гледиште да се разлика између уговорене и тржишне цене обрачунава према првом дану по истеку уговореног или евентуалног накнадног рока, насупрот гледишту да се обрачунава по цени коју роба има на сам дан извршења („у часу извршења“ — каже § 356, ст. 2 бившег Хрватског трг. зак.). Арбитража се овде свакако руководила гледиштем да продавац има право да изврши испоруку у току целог последњег дана рока испоруке, и да купац стиче могућност за препродају робе управо тек сутрадан по протеку рока испоруке.

Остаје да Арбитража заузме став и по другим бројним проблемима који се постављају у овој материји на коју се односи одлука, уколико та питања не добију законодавно решење.

Заузимајући становиште у погледу купчевог права на накнаду конкретне и апстрактне штете у случају доцње продавца, Арбитража је посредно заузела став у погледу тих видова накнаде штете која припада продавцу у случају доцње купца, где се постављају слични проблеми као у случају доцње продавца.

Др. Владимир Капор

РАЗВОД БРАКА И ПОНИШТАЈ БРАКА. — ИЗРИЦАЊЕ РАЗВОДА БРАКА ИЗ ДРУГОГ УЗРОКА А НЕ ИЗ ОНОГ НАВЕДЕНОГ У ТУЖБИ. — ЗАБЛУДА О ГРАЂАНСКОЈ ЛИЧНОСТИ БРАЧНОГ ДРУГА

„Окружни суд је развео брак склопљен између тужитељице и туженика, италијанског ратног заробљеника, због напуштања брачне заједнице од стране туженика.

„Јавно окружно тужиоштво уложило је жалбу, сматрајући да је овај брак требало прогласити ништавним на основу чл. 45 Основног закона о браку, јер је тужитељица тврдила да јој је туженик након склопљеног брака рекао да се не зове Романо Дезимоне, како је то писало у венчаници, већ Аримандо Виталијано, и да није са Ријеке већ из Напуља.

„Врховни суд НР Хрватске преиначио је поменућу пресуду првог суда, изрекао развод брака на основу чл. 62 Основног закона о браку због нестанка туженика, али је жалбу јавног тужиоца одбио са следећих разлога:

„Према пропису чл. 45 Основног закона о браку ништаван је онај брак који је закључен у заблуди о личности брачног друга или у заблуди о његовим битним особинама. — У заблуди о личности закључен је онај брак када се мисли да се склапа брак са једном особом а склопи се са другом или кад се склапа додуше са одређеном особом али не оном за коју се она издаје. Ниједан од два случаја заблуде у погледу идентитета особе не постоји. Тужитељица је упознала особу одређену, мушкарца, ратног заробљеника, одлучила да са њим склопи брак и са њим је заиста и закључила брак, али тужитељица није склопила брак са другом особом, различитом од оне с којом је брак хтела да склопи.

„У наведеном случају не може се рећи да је тужитељица доведена у заблуду у погледу личности туженика. Тужитељица и не тврди да не би склопила брак са тужеником да је знала да се не зове онако како јој се претставио и да нема пребивалиште у једном већ у другом месту. Најзад, овде се не ради о заблуди о битним особинама туженика предвиђеним у чл. 45 цитираног закона, па се стога брак и није могао прогласити ништавним.”

(Пресуда Врховног суда НР Хрватске Гж-674/48 објављена у *Збирци одлука врховних судова*, I, Београд 1952, бр. 181, стр. 190).

У вези са овим правним случајем поставља се више питања.

1. Је ли Јавни тужилац овлашћен да у жалби тражи поништење брака због заблуде у коју је тужиља била доведена приликом закључења брака.

Према прописима Основног закона о браку право на развод брака и право на поништење брака склопљеног у заблуди имају само брачни другови под условима одређеним у закону. Они могу да траже остварење било којег од ових права уколико има места таквом захтеву. Они могу у току расправе да мењају свој захтев. И најзад, они имају право жалбе на донету пресуду по њиховом захтеву.

Закон о јавном тужиоштву од 1946 године даје јавном тужиоцу скоро неограничено право да се, по разним основима, меша у грађанскоправне спорове; он му такође даје право да подноси жалбе судским и другим органима. Као чувар законитости јавни тужилац је могао да се умеша и у овај правни спор остајући у оквиру захтева странке. Могао је да уложи и жалбу на донету пресуду ако је налазио да суд није правилно применио закон у односу на захтев који је странка поднела. Али он није имао право да тражи поништење брака због заблуде, јер то право припада само странци.

2. Је ли Врховни суд правилно поступио када је, поступајући по жалби Јавног тужиоца за поништење брака због заблуде, преиначио пресуду Окружног суда и развео брак из другог узрока, а не оног који је изнела тужиља?

Требало је да Врховни суд одбије жалбу Јавног тужиоца за поништење брака због заблуде, јер он није овлашћен да подноси жалбе таквог карактера. Он ју је, међутим, одбио из других разлога. Притом је преиначио пресуду Округног суда и изрекао развод брака због *нестанка* туженика, према чл. 62 Основног закона о браку. Према овом члану „брачни друг може тражити развод брака ако је његов брачни друг нестало и о њему нема никаквих вести за време од две године. Ако је брачни друг нестало за време рата, развод се може тражити само ако је поред тога протекла година дана од престанка непријатељства.” Округни суд је, међутим, развео брак због *напуштања* брачне заједнице од стране туженика (чл. 61 Основног закона о браку). Према овом члану „супруг кога је његов брачни друг злонамерно или без оправданог разлога напустио може тражити развод брака по истеку шест месеци од напуштања.” Нестанак брачног друга и злонамерно или безразложно напуштање брачне заједнице су два различита узрока за развод брака. То значи да није требало да Врховни суд преиначује пресуду Округног суда, јер то није тражила ни тужиља ни Јавни тужилац.

3. Да ли, посматрано теориски, у овом правном случају постоји заблуда и о каквој се заблуди ради.

Врховни суд је одбио жалбу Јавног тужиоца због тога што, по његовом мишљењу, у овом правном случају нема заблуде.

По чл. 45 Основног закона о браку заблуда при закључењу брака, због које се може брак поништити, може бити:

а) Заблуда о физичкој личности брачног друга. Ова врста заблуде постоји „када се мислило да ступа у брак са једним лицем, а ступило се у брак са другим.” Данас је тешко срести овакве случајеве, али их ранија судска пракса познаје.

б) Заблуда о грађанској личности брачног друга. Ова врста заблуде постоји „кад се ступило у брак са одређеним лицем, али које није оно за које се издавало.” Закон, чак ни примера ради, не набраја у којим ће се случајевима узети да постоји заблуда о грађанској личности. Он је оставио суду да то питање цени према околностима самог случаја.

Као члан друштвене заједнице човек има и своју друштвену, грађанску личност. Њу чине, у првом реду, име, домицил и држављанство. Заблуда о овим чињеницама је заблуда о грађанској личности једнога лица.

в) Заблуда о битним особинама брачног друга. Ова врста заблуде постоји када постоји нетачна престава о „битним особинама брачног друга, које би другог брачног друга одвратиле од ступања у брак да их је знао и које чине заједнички живот неподношљивим.” Такве су, на пример, ове особине: трајна опасна или тешка болест, противприродне навике, полна немоћ, ранија осуда због бешчастећег дела, бременитост жене од другог лица, нечасно занимање.

Врховни суд сматра да у овом правном случају не постоји ниједна од ове три врсте заблуде. Међутим својим образложењем стварно показује да нема заблуде о физичкој личности и заблуде о битним особинама брачног друга, док се у погледу заблуде о грађанској личности задовољава само констатацијом да не постоји. „Ниједан од два случаја заблуде у погледу идентитета особе не постоји”, каже Врховни суд. „Тужитељица је упознала особу одређену, мушкарца, ратног заробљеника, одлучила да са њим склопи брак и са њим је заиста и закључила брак, али тужитељица није склопила брак са другом особом, различитом од оне с којом је брак хтела да склопи.” Овакво образложење се односи само на заблуду о физичкој личности. Тужила није била у заблуди о физичкој личности свога вереника, али је била у заблуди у погледу чињеница које чине његову грађанску личност. Туженик је приликом закључења брака прикрио име и место пребивања. Он је тужиљу свесно довео у заблуду. Није дакле у питању обична, већ свесно изазвана заблуда — превара.

Према нашим позитивним прописима заблуда о грађанској личности је, као што смо видели, разлог за поништење брака. Овим се правом може да користи „само брачни друг који је... у заблуди пристао на брак” у року од године дана од када је заблуда уочена (чл. 48 Основног закона о браку).

Зашто се тужила није користила правом на поништење брака, то је питање које се тиче ње саме.

Живомир Ђорђевић

ВОЂЕЊЕ УПРАВНОГ СПОРА ПРОТИВ АКТА ДОНЕТОГ ПО ПРАВУ НАДЗОРА

По питању могућности вођења управног спора против управног акта донетог по праву надзора, врховни судови НР Словеније и НР Хрватске заузели су у неколико случајева принципијелно негативно становиште. Сматрајући да акт донет по праву надзора није „управни акт”, односно да се у таквом случају „ради о ствари о којој се не може водити управни спор”, — поменути судови су решењем одбацили тужбе које су биле поднете против таквих аката. По истом питању Савезни врховни суд (и Врховни суд НР Србије) стао је на супротно гледиште сматрајући да се и против акта донетог по праву надзора под законским условима може водити управни спор. С обзиром на начелан значај овог проблема, интересантно је исцрпније приказати разлоге који су руководили помену-те судове да у овом питању зазму супротна гледишта.

I. У три случаја Врховни суд НР Словеније је сматрао да акт донет по праву надзора није управни акт у см. чл. 5 Закона о